

Geliş Tarihi / Received Date
21.11.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date
31.01.2023

Milli Mücadele Dönemi Propaganda Çalışmalarında Kurumlararası Koordinasyon

Inter-Institutional Coordination In The Propaganda Activities Of The Turkish National Struggle

Aykut ÇAĞLAK¹

Öz

Milli Mücadele'nin askerî boyutu kadar istihbarî boyutu da önemlidir ve istihbaratın temel fonksiyonlarından biri olan propaganda Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlandırılmasında önemli bir etkidir. Propaganda faaliyetleri, çok yönlü ve bu sebeple de kurumlararası koordinasyonu zorunlu kılan faaliyetler olduğundan, bu faaliyetlerin belirli bir işbirliği içerisinde ve disiplinli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Türklerin Milli Mücadele Dönemi'nde gerçekleştirdikleri propaganda faaliyetlerinin ne gibi kurumlararası koordinasyonlar doğrultusunda icra edildiğini ve koordinasyonlarda hangi resmî yapılanmaların öne çıktığını sebepleriyle birlikte açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarındaki kurumlararası koordinasyonun yapısını ve işleyişini açıklığa kavuşturan arşiv belgeleri, tarih disiplininin kural ve kriterleri doğrultusunda ve tarihsel metodolojiye uygun olarak analiz edilmektedir. Söz konusu belgelerin analizinden; Türklerin Milli Mücadele dönemindeki propaganda çalışmalarında kurumlararası koordinasyona büyük önem verdikleri ve propaganda çalışmalarının Türkiye Büyük Millet Meclisi, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, Dâhiliye Vekâleti, Hariciye Vekâleti, Türk ordu komutanlıkları ve Türk istihbarat grupları arasında belirli bir hiyerarşik sistem doğrultusunda işlerlik kazandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarında Mustafa Kemal Paşa'nın Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin kurumlararası koordinasyonlardaki yerini ve rolünü belirleyen 14 Temmuz 1920 tarihli resmî yazısının Müdüriyet'in propaganda çalışmalarının merkezine taşınmasında belirleyici olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarının güçlü bir kurumlararası koordinasyon sistematigi çerçevesinde icra edilmesi ve Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ne Mustafa Kemal Paşa tarafından bu sistematiğe merkezî bir rol verilmesi Milli Mücadele Dönemi propaganda faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesini olanaklı kılmıştır.

Anahtar Kelimeler Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele, Propaganda, İstihbarat, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi.

¹ Dr., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-Mail: a.caglak@vgm.gov.tr - aykut979@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5843-7422>.

Abstract

The intelligence aspect of the Turkish National Struggle is as important as its military aspect, and propaganda, which is one of the basic functions of intelligence, is an important factor in the successful conclusion of the Turkish National Struggle. Since propaganda activities are well-rounded and therefore require inter-institutional coordination, these activities must be carried out in a certain cooperation and in a disciplined manner. This study aims to explain, in terms of propaganda activities, what kind of inter-institutional coordination was carried out by the Turks during the Turkish National Struggle and which official structures came to the fore in inter-institutional coordination, together with their reasons. In the study, archival documents that clarify the structure and functioning of the inter-institutional coordination in the propaganda activities of the Turkish National Struggle are analyzed in accordance with the rules and criteria of the discipline of history and in accordance with the historical methodology. From the analysis of the documents; it is determined that the Turks attached great importance to inter-institutional coordination in their propaganda activities during the Turkish National Struggle and that propaganda work was carried out between the Grand National Assembly of Türkiye, the Turkish General Staff, the General Directorate of Press and Intelligence, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Foreign Affairs, the Turkish army commands and the Turkish intelligence groups functionality and in line with a certain hierarchical system. Also, in the study, it was concluded that Mustafa Kemal Pasha's official letter dated 14 July 1920, which determined the place and role of the General Directorate of Press and Intelligence in the inter-institutional coordination, was decisive in moving the Directorate to the center of propaganda activities of the Turkish National Struggle period. The execution of the propaganda activities of the Turkish National Struggle period within the framework of a strong inter-institutional coordination systematic and the fact that the General Directorate of Press and Intelligence was given a central role in this system by Mustafa Kemal Pasha made it possible to carry out the propaganda activities of the Turkish National Struggle period on a regular basis.

Keywords Mustafa Kemal Pasha, Turkish National Struggle, Propaganda, Intelligence, General Directorate of Press and Intelligence.

Giriş

Silahlı güç unsurlarının etkili bir şekilde kullanılması önemli rol oynamasına rağmen Türk Milli Mücadelesi sadece silahlı güç unsurlarının kullanımıyla kazanılmış bir mücadele değildir. Silahsız güç unsurlarının da silahlı güç unsurlarıyla birlikte etkin kullanımı Milli Mücadele'yi başarıya götüren faktörler arasında yer almaktadır. Önemli bir silahsız güç unsuru ve aynı zamanda da istihbaratın temel fonksiyonlarından biri olan propaganda çalışmaları Türklerin Milli Mücadele'yi başarıyla sürdürüp sonuçlandırmalarında kritik rol oynamıştır. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele Dönemi'nde Türk siyasi karar alıcıların tercihi, propaganda çalışmalarının belirli bir sistematik doğrultusunda sürdürülmesi yönünde olmuştur. Bu sistematik dâhilinde özellikle önem verilen husus ise kurumlararası koordinasyondur.

Çalışma, Milli Mücadele Dönemi'nde icra edilen propaganda faaliyetlerinin hangi resmî yapılanmaların koordinasyonunda yürütüldüğünü, bu faaliyetlerde hangi kurum ya da kurumların ne gibi sebeplerle öne çıktığını ve propaganda çalışmalarındaki kurumlararası koordinasyonun Milli Mücadele Dönemi'nde ne şekilde işlerlik kazandığını açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada bu doğrultuda, ağırlıklı olarak birincil kaynakların çözümlenmesi yoluna gidilmekte ve çalışma konusunu açıklığa kavuşturacak arşiv belgeleri tarihsel metodolojiye uygun olarak titizlikle analiz edilmektedir.

Çalışma kapsamında sırasıyla; Milli Mücadele Dönemi'nin yazılı propaganda materyalleri olan gazete ve ajansların dağıtımındaki kurumlararası koordinasyon ve bu materyallerin farklı yerlere ulaştırılması

için açılan iletişim ve dağıtım kanalları; Mustafa Kemal Paşa'nın, Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarında 7 Haziran 1920'de kurulmuş olan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ni (MİMU) kurumlararası koordinasyon ve işbirliklerinin merkezine yerleştirme çabası; Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin kurumlararası koordinasyondaki rolü ile ilgili Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa arasındaki görüş ayrılığı ve iki komutanın istihbarat anlayışı arasındaki temel farklılık; Milli Mücadele Dönemi'nin etkili propaganda araçlarından biri olan *Hâkimiyet-i Milliye*'nin dağıtım sürecinde sağlanmaya çalışılan kurumlararası işbirliği; propaganda çalışmalarının sağlıklı bir şekilde icra edilmesinde önem arz eden konularda kurumlararası koordinasyonda yaşanan bazı sorunlar ve bu sorunların Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İcra Vekilleri Heyeti Reisi, Dâhiliye Vekâleti, MİMU ve Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi koordinasyonu ile çözülmeye çalışılması; istihbarat subaylarından ve devlet memurlarından propaganda çalışmaları doğrultusunda ne şekilde faydalandığı; yazılı propaganda materyallerinin dağıtımında Türk istihbarat gruplarından nasıl faydalandığı ve bu dağıtım sürecindeki koordinasyonla hangi resmî ve sivil kişi ve kurumların ilgilendiği; resmî yazışma ve haberleşmelerde gizliliğe verilen önem ve bu doğrultuda şifreli yazışma ve gizli haberleşme usullerinin kullanımı konularına yer verilmektedir.

Çalışmada analiz edilen belgeler; Milli Mücadele Dönemi'nde Türklerin propaganda çalışmalarını güçlü bir kurumlararası koordinasyonla yürüttüklerini göstermekte ve bu koordinasyonu sağlayan sistematik içerisinde MİMU'nun, Mustafa Kemal Paşa'nın resmî yazılarındaki direktifler doğrultusunda merkezî bir rol oynadığını kanıtlamaktadır.

Propaganda Materyallerinin Dağıtımında Ordu İstihbarat Şubeleri ve İrtibatların Önemi

Milli Mücadele Dönemi'nde siyasi ve askerî alanda hiyerarşik disiplin ve kurumlararası koordinasyon ön planda olmuş ve Milli Mücadele'nin bu yönü propaganda çalışmalarında da kendini göstermiştir. Propaganda ve istihbarat faaliyetlerinin icrasında Milli Mücadele Dönemi boyunca Türk ordusu ve tüm resmî kurum, kuruluş ve makamlar irtibat halinde olmuşlardır. Milli Mücadele'de halka doğru bilgilerin ulaştırılması ve düşman propagandasının önüne geçilmesine yönelik faaliyetleriyle öne çıkan MİMU propaganda sahasındaki koordinasyon ve işbirliklerinde de aktif bir teşkilat olarak öne çıkmaktadır. Müdüriyet'in Milli Mücadele döneminde üzerinde hassasiyetle durduğu hususlardan biri işgal altındaki İstanbul ile irtibatın koparılmasına yönelik faaliyetler yürütmektir. Sağlam irtibatların kurulmasını ve propaganda materyali dağıtım mekanizmasının bu irtibatlar üzerinden sağlıklı bir şekilde işlerlik kazanmasını kolaylaştıran bu tür faaliyetler propaganda icrasının teknik boyutuyla ilgili olması açısından da önemli faaliyetlerdir.

Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmaları doğrultusunda Milli Mücadele'ye destek veren ve Milli Mücadele'nin haklılığının propagandasını yapan yayınlar sadece Anadolu'daki yayınlarla sınırlı değildir. İstanbul'da da Milli Mücadele lehine yayınlar yapan gazete ve dergiler bulunmaktadır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi bu gazetelerin Anadolu'ya sokulması ve Anadolu'da dağıtım çalışmalarında aktif rol oynamaktadır. Milli Mücadele'ye İstanbul'dan destek veren bu gazeteler

arasında *Tasvir-i Efkâr*, *Vakit*, *İkdam* ve *İleri* gibi propaganda yönü güçlü yayınlar bulunmaktadır ve Anadolu'daki ordu birlikleri de İstanbul'dan gelecek olan bu gazetelere ilgi göstermektedir.

Birinci Grup Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâseti'ne (EHUR) Anadolu'daki bir ordu kumandanlığının istihbarat şubesinden gönderilen 23 Mayıs 1921 tarihli bir yazıda; İstanbul gazetelerinden ordu gruplarına ve fırkalarına verilecek kadar gazetenin cephe karargâhına gelmediğinden yakınılmaktadır. Ayrıca, Grupların bu husustaki istifadelerini temin maksadıyla dört seri gazetenin gönderilmesi için MİMU'ya sipariş verildiği ve parasının da gönderilmekte olduğu, Ankara ve Eskişehir gazetelerine günlük ajansların düzenli olarak posta ile ve Dördüncü Grup'a da karargâhtan bir asker ile gönderilmekte ve makbuzunun da alınmakta olduğu bildirilmektedir. Yazının son kısmında ise 22 Mayıs'a kadar Üçüncü Grup'un hiç gazete almadığının İstihbarat Şubesi'ne bildirildiği ancak gazetelerin 11 ve 22 tarihli makbuzlar ile Grup evrak müdürü Mehmet Cemil Efendi'ye teslim edilmiş olduğu, adı geçenden bu durumla ilgili bilgi alınabileceği de ifade edilmektedir (ATASE, İSH-17, 1269/113).²

Burada dikkat çeken ilk nokta, Anadolu'daki bir ordu kumandanlığına gelecek ve buradan da diğer ordu birimlerine dağıtımı yapılacak olan İstanbul gazetelerinin teslim ve dağıtımının Kumandanlığa bağlı İstihbarat Şubesi aracılığıyla yapılıyor olmasıdır. İstihbarat Şubesi aynı zamanda İstanbul gazetelerini MİMU'dan talep eden ordu birimi konumundadır. Dikkat çeken ikinci nokta ise İstihbarat Şubesi'nin yine MİMU'dan aldığı kuvvetle muhtemel olan günlük ajansları da Ankara ve Eskişehir gazetelerine postayla ulaştırıyor olmasıdır. İstanbul gazetelerinin ve günlük ajansların ordu İstihbarat Şubesi elinden geçmek suretiyle dağıtıma çıkması, Türk ordusuna bağlı istihbarat şubelerinin, Milli Mücadele Dönemi'nin yazılı propaganda materyali hüviyetindeki ajans ve gazetelerinin dağıtımı gibi bir ek görevinin olduğunu da ortaya koymaktadır. Gazetelere, ordu gruplarına ve fırkalara gönderilen gazetelerin makbuz karşılığında teslim ediliyor ve dağıtımın takibinin de bu yolla yapılıyor olması Milli Mücadele Dönemi propaganda faaliyetlerinin disiplinli bir şekilde ve kurumlararası koordinasyon çerçevesinde yapılıyor olduğunu göstermektedir.

Mustafa Kemal'in Kurumlararası Koordinasyonda Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin Rolünü ve Konumunu Belirlemesi

Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarının merkezinde yer alan MİMU, Milli Mücadele boyunca güvenilir kaynaklardan gelecek bilgi ve haberlere ihtiyaç duymuş ve bu anlamda ordudan ve Vekâletlerden gelecek her türlü bilgi ve haber de Müdüriyet için değerli olmuştur. Milli Mücadele'ye kurumsal olarak 7 Haziran 1920'de dâhil olan ve Mustafa Kemal'in propaganda çalışmalarına verdiği önemin de somut göstergesi olan Müdüriyet'in, kurumlararası işleyişte yerini almasında ve rolünün belirlenmesinde de yine Mustafa Kemal'in önemli yönlendirmeleri olmuştur.

Müdüriyet'in kuruluşunun üzerinden yaklaşık bir buçuk ay geçmiş olmasına rağmen diğer Vekâletlerden Müdüriyet'e haber ve bilgi akışının yeterli olmadığı tespitini yapan ve aynı zamanda Meclis Başkanı sıfatını da taşıyan Mustafa Kemal bu duruma acilen müdahale etme gereği duymuştur.

² Belgede, söz konusu yazının bir İstihbarat Şubesi'nden gönderildiğine ilişkin bilgi okunabilmekte ancak bu şubenin hangi Kumandanlığa bağlı olduğu, ilgili kısım silik olduğu için okunamamaktadır.

TBMM Riyâseti'nden, Mustafa Kemal imzasıyla çıkan ve EHUR'a gönderilen, Vekâletlerin haber bakımından MÎMU'ya yardımcı olmalarını konu alan 14 Temmuz 1920 tarihli yazıda; “Teşekkül eden MÎMU'nun vazifelerinde muvaffak olabilecek bir Vekâlet'te toplanan bazı haberlerin o makamı münferiden alâkadar etmekle beraber onlar meyânında heyet-i umûmiyeye menfaatdar olabilecekleri de bulunur” (ATASE, İSH-11, 668/19) denilmek suretiyle sadece bazı Vekâlet ya da makamları ilgilendirdiği düşünülen kimi haberlerin, halkın da faydasına sunulabilecek haberler olabileceği gerçeği üzerinde durulmaktadır. Mustafa Kemal bu resmî yazıda, MÎMU'nun halkı aydınlatma ve halka doğru bilgileri ulaştırma (irşat) vazifesi ile görevli olduğuna da vurgu yaparak bu tür haberlerin Müdüriyet'e ulaştırılması gerektiğini ayrı bir paragraf açarak belirtmektedir.

Mustafa Kemal yazının devamında Müdüriyet'e ne tür haberlerin ulaştırılması gerektiğine ilişkin örnekler de vermektedir. Mustafa Kemal'e göre; ahaliye karşı fena bir hareket tarzı takip eden bir memurun cezaya çarptırılması, Vekâletler tarafından memleketin imarı hususunda harcanan mesai, cephelerdeki durumlara ilişkin bildirimler, halkın manevi duygu ve düşüncelerini güçlendirecek içeriğe sahip haberler, cephelerde tutulan esirlerin sorguları ve düşman ve dost memleketler hakkında çeşitli şekillerde alınmış olan haberler Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nce bilinmesi gereken haberlerdir.

Mustafa Kemal Paşa bazı Vekâletlerin bu tür haberleri Müdüriyet'e gönderme konusunda endişe duyabileceğini, bazı haberleri Müdüriyet'e göndermekten imtina edebileceğini de düşünmüş olacak ki “(Bu haberlerin) neşrinde mahzur olmayanları Müdüriyet tasnif ederek icabına tevessül eyler” diyerek; haberlerin yayınlanıp halka duyurulmadan önce Müdüriyet tarafından tasnif edileceğini ve sadece yayını konusunda sakınca olmayan haberlerin yayınlanacağını resmî yazıda özellikle vurgulamıştır.

“Neşrinde mahzur olmayan” haberlerin “tasnif”i, Müdüriyet'in sansür uygulayacağını da habercisidir. Ancak Milli Mücadele şartları düşünüldüğünde, örneğin; cephedeki bir gelişmeye ilişkin olarak Müdüriyet'e ulaşan ve aslında gizli kalması gereken bir haberin yayını ya da savaş esirlerinin sorgusu sırasında elde edilen ancak gizli kalması gereken bir bilginin yayınlanması ya da halkın moral motivasyonunu olumsuz yönde etkileyecek bir haberin yayınının yapılması pek mantıklı olmayacağından, neşrinde mahzur olan haberlerin sansürlenmesi doğal bir tedbir ve gerekli bir savaş dönemi uygulaması olarak değerlendirilmelidir.

Söz konusu resmî yazı (ATASE, İSH-11, 668/19), hem MÎMU'nun işleyiş tarzının nasıl olması gerektiğini ve kurumlararası işleyişteki rolünü ortaya koyuyor olması açısından, hem de Mustafa Kemal'in propagandaya bakış açısıyla ilgili önemli ipuçları veriyor olması açısından oldukça önemlidir. Müdüriyet, haber ve bilgi temininde tüm Vekâletler ve EHUR ile koordineli çalışacak, halkın faydasına sunulabilecek nitelikteki haber ve bilgiler Müdüriyet'e ulaştırılıp tasnif edildikten sonra yayını uygun görülenler yayın organlarına aktarılacaktır. Propaganda mekanizmasının temel işleyişi bu şekildedir.

Bu mekanizmanın işlerlik kazanacağı süreçte Mustafa Kemal öncelikli olarak, halkın bir bütün olarak değerli olduğunu halka hissettirmeyi amaçlamaktadır. Mustafa Kemal'in, MÎMU'ya ulaştırılması gereken haberlere örnek verirken, halka kötü muamele eden memurun cezalandırılması haberi ve imar haberleri gibi haberleri ilk örnekler olarak göstermesi Türk liderin halka kendini değerli hissettirecek

ve hizmetlerin halk için devam ettiğini halka anlatacak haberlerin ön planda tutulması isteğini göstermektedir. Bu da Milli Mücadele önderinin halkçı bir anlayışa sahip olduğunun ve savaşın da halk desteğiyle kazanılacağına inandığının göstergelerindedir.

Manevi duygu ve düşüncelerin güçlenmesini sağlayacak haberlerin yanında halkın; cephe gelişmeleriyle, yurt içi ve yurt dışı gelişmelerle ve dost ve düşman memleketlere ilişkin haberlerle ilgili de bilgilendirilmesini istemesi Mustafa Kemal'in, milli ve manevi değerlere sahip çıkan, aynı zamanda da etrafında olan bitenden de haberdar, farkındalığı yüksek ve bilinçli bir kitle yaratma isteğine işaret etmektedir. Mustafa Kemal, ancak bu niteliklere sahip bir kitle yaratılması durumunda "tam bağımsızlık" ve "milli egemenlik" in gerçekleşeceğini ve ancak o zaman "tam bağımsızlık" ve "milli egemenlik" in anlam kazanacağını farkındadır.

Mustafa Kemal'in, Müdüriyet'in teşkiline dair kanunun adeta sarıh bir tefsirini yaptığı 14 Temmuz 1920 tarihli bu resmî yazısı, MİMU'nun, propaganda sahasında kurumlararası koordinasyondaki yerini ve rolünü çok net bir şekilde belirlemiş ve özellikle bu tarihten itibaren Müdüriyet kurumlararası yazışmalarda ve işbirliklerinde daha aktif rol oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda, *de jure* kuruluş tarihi 7 Haziran 1920 olan MİMU'nun, *de facto* kuruluş tarihinin 14 Temmuz 1920 olduğunu söylemek de mümkündür. Müdüriyet'in faaliyetlerinin ivme kazanıp gerçek değerini bulmaya başlaması, Mustafa Kemal'in 14 Temmuz 1920 tarihli bahsi geçen resmî yazısından sonra olmuştur. Mustafa Kemal yazısının sonunda da tüm Vekâletlerin ve EHUR'un her Cumartesi ve Salı kendi makamlarına ait istihbarat hususunda Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ni mutlaka aydınlatmaları, ivedi konuları ise MİMU'ya ayrıca yazarak ya da MİMU'yu telefonla arayarak haber vermeleri konusunda kesin direktif vermektedir (ATASE, İSH-11, 668/19).³ Bu direktifin ardından, TBMM Reisi Mustafa Kemal imzasını taşıyan 8 Ağustos 1920 tarihli bir başka resmî yazıyla da, önceki yazı paralelinde; EHUR'un, halkı aydınlatmaya hizmet edecek nitelikteki bilgileri ilgili makamlara bildirirken bir suretini de MİMU'ya göndermesi istenilmiştir (ATASE, İSH-13, 862/117).⁴

Gizli Bilgilerin Tasnifinde Koordinasyona Dair Bir Sorun: Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın Fikir Ayrılığı

Milli Mücadele Dönemi'nde halkın aydınlatılması ve halka doğru bilgilerin ulaştırılmasına yönelik propaganda çalışmalarında Mustafa Kemal Paşa'nın, EHUR, Vekâletler ve MİMU'yu eşgüdümlü olarak kullanmak istediği çok açıktır. Mustafa Kemal Paşa'nın resmî bildirimleri, Türk Genelkurmayı'na bağlı komutanlıkların halkı aydınlatmaya yarayacak haberleşmelerinin yanında, cephedeki gelişmelere ilişkin genel istihbari bilgilerin de artık MİMU ile paylaşılması gerektiğine yöneliktir.

İsmet Paşa imzalı 9 Ağustos 1920 tarihli bir telgraf da bu işleyişi doğrular niteliktedir. EHUR Reisi İsmet (İnönü) imzalı bu telgrafta, Doğu Cephesi, Batı Cephesi, Adana Cephesi Komutanlıkları ile 3. ve 13. Kolordu Komutanlıkları'na ve Kastamonu Bölge Komutanlığı'na, gerek Rus harekât ve tebligatına

³ Belgenin sonunda konunun dikkatle ele alınmasına ilişkin bir de not bulunmaktadır.

⁴ Bu resmî yazı sureti, içeriğine bakılarak gereğinin yapılması talebi ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti Müsteşar Muavini Miralay'ın imzasıyla 10 Ağustos 1920 tarihinde 12. Kolordu Kumandanlığı'na (ATASE, İSH-13, 862/117) ve Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderilmiştir (ATASE, İSH-11, 660/132).

ve gerekse diğer ülkelerin durumlarına dair alınan haberler ve “gizli olmayan” bilgilerin birer suretlerini doğruca MİMU’ya göndermeleri emredilmektedir (ATASE, İSH-10, 640/8).⁵

Ancak burada ilginç bir detay dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa 14 Temmuz tarihli yazısında Erkân-ı Harbiye’ye “neşrinde mahzur (sakınca) olmayanları Müdüriyet tasnif ederek icabına tevessül eyler” derken; İsmet Paşa, 9 Ağustos tarihli yazısında Komutanlıklardan, “istihbâr kılınacak ve mahrem (gizli, sakıncalı) bulunmayan malumatın birer suretlerinin doğruca Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’ne irsâli”ni istemektedir. EHUR Reisi İsmet Paşa’nın, haber ve bilgilerin MİMU’ya gönderilmeden önce Komutanlıklar tarafından tasnif edilmesinden ve bu işi Müdüriyet’e bırakmamaktan yana olduğu anlaşılmaktadır.

Görünen o ki Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa’nın MİMU’ya bakış açıları, Müdüriyet’in kurumlararası koordinasyondaki rolü ile ilgili düşünceleri birbirinden farklıdır. İsmet Paşa “gizli bilgileri tasnif çalışması”nın MİMU personeline gerektiği şekilde yapılamayacağını düşünmüş olacak ki tasnif çalışmalarını Komutanlıkların yapmasını tercih etmektedir. Mustafa Kemal Paşa’nın, “gizli bilgileri tasnif çalışması” gibi genel istihbarat faaliyetleri içerisinde de kritik öneme sahip bir çalışmayı, henüz kuruluşunun üzerinden bir ay bile geçmemiş olan MİMU’nun çalışma alanına dâhil etme arzusu ise Mustafa Kemal Paşa’nın hem Müdüriyet’i Milli Mücadele dönemi istihbarat ve propaganda uygulamaları içerisinde bir an önce ve aktif bir şekilde kullanmak istediğini hem de Müdüriyet personeline bu konuda güvendiğini göstermektedir. Ayrıca bu noktada, istihbarat ve propaganda uygulamalarını İsmet Paşa’nın “askerî istihbarat”a, Mustafa Kemal Paşa’nın ise “sivil istihbarat”a yakın bir çizgide değerlendirmeye aldığı ve iki ismin istihbarata bakışında farklılıklar olduğunu söylemek de mümkündür.

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin Kurumlararası Koordinasyonda Yer Alma İsrarı

EHUR’a gönderilen TBMM Reisi Mustafa Kemal imzasını taşıyan 8 Ağustos 1920 tarihli resmî yazıdaki taleplerle aynı talepleri içeren ve 16 Ağustos 1920 tarihinde yine EHUR’a ama bu sefer MİMU Genel Müdürü (Müdür-i Umumisi) imzasıyla gönderilen yazıda; EHUR’un, kamuoyunu aydınlatmaya hizmet edecek bilgileri ait olduğu makamlara bildirirken ilgili yazıların birer suretini de MİMU’ya göndermesi EHUR’dan bir kez de MİMU’nun İstihbarat Müdüriyeti’nce talep edilmekte ve buna ek olarak hususun gerekli görülen görevlilere tebliğ edilmesi ve devamında da Müdüriyet’in konuyla ilgili bilgilendirilmesi istenilmektedir (ATASE, İSH-14, 977/95).⁶

MİMU’nun, EHUR’dan gelecek haber ve bilgileri önemsemesini ve konunun üzerinde özellikle durup ısrarla konunun takipçisi olmasını doğal karşılamak gerekir. Savaş durumu söz konusudur ve propagandayla; bunun yanında cephelerden ve cephe gerisinden her türlü haber ve bilginin temini,

⁵ Ankara Posta ve Telgraf Müdürlüğü’ne yazılan resmî yazıyla da Doğu Cephesi Komutanlığı’ndan bildirilecek olan telgraf özetleri hakkında gelecek açık telgrafların birer kopyasının Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’ne verilmesinin usul edinilmesi rica olunmaktadır.

⁶ Belgede aynı sayfanın ikinci bölümünde Garp Cephesi Komutanı Vekili Mirliva’nın da (Tümgeneral) imzasının bulunduğu 16 Ağustos 1920 tarihli yazıda da “TBMM Riyaseti’nin Müdafaa-i Milliye Vekâleti’nden bildirilen emirleri sureti yukarıdadır. Bu hususta verilecek bilgilerin anılan emir gereği tebliğ edilmek üzere birer suretinin Vekâlet’e bildirilmesi temenni olunur” denilerek konu 24. Fırka Kumandanlığı’na da iletilmiştir (ATASE, İSH-14, 977/95).

önemli yurt dışı gelişmelerine ilişkin olarak telsiz istasyonları vasıtasıyla bilgi edinilmesi, tüm bu bilgilerin gerektiğinde ilgili askerî ve sivil birimlerle paylaşımı gibi istihbarat işleriyle vazifelendirilmiş olan Müdüriyet'in, haber değeri taşıyan en kritik ve sağlam bilgileri temin edebileceği yer hiç kuşku yok ki EHUR'dur. 16 Ağustos tarihli bu belgenin, Müdüriyet'in "İstihbarat Şubesi"nce hazırlanmış olması da dikkat çekici bir ayrıntıdır. Milli Mücadele boyunca Müdüriyet'in "haber ve bilgi temini" işleriyle ilgilenip bu konularda kurumlararası irtibatları sağlayacak ve dolayısıyla iş yükü oldukça fazla olacak biriminin bu birim olacağı anlaşılmaktadır.

MİMU, Mustafa Kemal Paşa'nın da duruma müdahil olmasıyla artık Türk Milli Mücadelesi'nin haber ve bilgi iletim kanallarının, propaganda faaliyetlerinin içindedir ve bahsi geçen resmî yazılar Müdüriyet'e haber ve bilgi akışında artış olacağına da işaret etmektedir. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında da göreceğimiz gibi Müdüriyet, tecrübe kazandıkça, bu haber ve bilgi kanallarını propaganda çalışmalarının daha sağlıklı sürdürülebilmesi amacıyla etkili bir şekilde kullanabilecek seviyeye kısa sürede ulaşacaktır.

Hâkimiyet-i Milliye'nin İşgal Altındaki Kritik Noktalara Kurumlararası Koordinasyonla Ulaştırılması

Milli Mücadele Dönemi'nde yazılı propaganda materyallerinin dağıtımında da kurumlararası koordinasyonun kritik rolü ön plana çıkmıştır. Kurumlararası koordinasyon ve işbirliklerinde sisteme entegrasyonu hızla gerçekleşmekte olan MİMU, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin dağıtımının zor olduğu bölgelerde, Milli Mücadele'nin bu önemli propaganda aracının dağıtımını sağlayan koordinasyonun içerisinde Türk ordusuyla ortak hareket etmektedir.

"Milli Mücadele'nin sözcüsü" ve "TBMM'nin yarı resmî yayın organı" gibi sıfatlarla anılan *Hâkimiyet-i Milliye*, Türklerin Milli Mücadele Dönemi'nde son derece etkili olarak kullandığı önemli bir propaganda aracıdır. Dolayısıyla bu gazetenin özellikle de işgal altındaki bölgelere ulaştırılması ve bu bölgelerde yaşayan insanlar tarafından okunması, işgal altındaki bölgelerdeki direniş hareketini kuvvetlendirecek, moral motivasyonu yükseltecek ve Milli Mücadele'nin gidişatını olumlu yönde etkileyecek önemli bir faktördür. Bu yüzden MİMU ve koordineli hareket ettiği Türk ordu komutanlıkları, *Hâkimiyet-i Milliye*'nin özellikle de kritik bölgelere, cephelere, işgal altındaki yerlere ulaştırılması yönünde büyük çaba sarf etmektedirler.

Hâkimiyet-i Milliye, sadece Milli Mücadele yanlısı yayınlarıyla Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarına katkı sunmamakta, aynı zamanda düşman güçlerin Milli Mücadele aleyhindeki propagandasına karşı-propaganda hamleleriyle de cevap vermekte ve bu yolla da milli birliği bütünlüğü korumaya çalışmaktadır. İlk başyazısını Kemal Paşa'nın yazdığı -ki Kemal Paşa gazetesinin sonraki sayılarında da isimsiz başyazılarıyla gazeteye destek vermiştir- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ve sonrasında da TBMM'nin açıkça desteklediği *Hâkimiyet-i Milliye*'nin kritik bölgelerdeki dağıtımında MİMU ve Türk ordu komutanlıkları Milli Mücadele boyunca birlikte çalışmışlar ve gazetenin bu bölgelerdeki dağıtımının en sağlıklı şekilde yapılması yolunda gayret göstermişlerdir (Özkaya, 1985: 906-907; Şapolyo, 1969: 194; Öztoprak, 1989: xix).

MİMU Genel Müdürü Hamdullah Suphi imzasıyla 8 Ağustos 1920 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderilen yazı da, *Hâkimiyet-i Milliye*'nin Müdüriyet ve Türk ordusu koordinasyonu ile dağıtımının ne şekilde yapıldığını gösteren bilgiler içermektedir. Söz konusu resmî yazıda, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 51 numaralı nüshasından kırk, 53 numaralı nüshasından kırk, 47 numaralı nüshasından kırk ve 48 numaralı nüshasından yirmi adedinin posta ile Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderildiği belirtilmekte ve bu gazetelerin işgal edilen yerlere sevk edilmesi ve dağıtımına aracı olunması Batı Cephesi Komutanlığı'ndan istenilmektedir (ATASE, İSH-11, 660/132aa). MİMU ve Türk Genelkurmayı'nın koordineli gayretleriyle *Hâkimiyet-i Milliye*'nin işgal altındaki bölgelere sevki ve bu bölgelerde dağıtımını konusunda hassasiyetle durulması, işgal altındaki bölgelerde yaşayan Türklerin direncinin artırılmasına ve bu bölgelerdeki işgal karşıtı düşüncelerin ve örgütlenmelerin diri tutulmasına büyük önem verildiğini göstermektedir.

Kurumlararası Koordinasyonda Kriz ve Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin Baypas Hamlesi

Kapsamlı ve çok yönlü kurumlararası işbirlikleri gerektiren propaganda çalışmalarında Milli Mücadele sürecinde zaman zaman sorunlar da yaşanabilmektedir. Bu sorunlardan en büyüğü ve en önemlisi Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi ile Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarında merkezî bir rol verdiği MİMU arasında yaşanan sorundur.

MİMU ile Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi arasındaki soruna ilişkin detaylara, 15 Temmuz 1921 tarihli bir resmî yazıda ulaşılmaktadır. Bu resmî yazının, Heyet-i Vekile Riyaset-i Celilesi'ne gönderilmesinin yanında, Dâhiliye Vekâleti'ne ve Hariciye Vekâleti'ne de arz edilmiş olması, MİMU'nun Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne ilişkin şikâyetlerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Matbuat ve İstihbarat Müdir-i Umumisi imzasını taşıyan ve MİMU İstihbarat Şubesi'nin hazırladığı anlaşılabilir bu yazıda, sadeleştirilmiş hâliyle, şu ifadeler yer verilmektedir:

Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi ile Müdürlüğümüz arasında öteden beri birçok haberleşme ve müracaatı gerektiren ve şimdiye kadar düzgün bir neticeye bağlanamayan belli başlı üç mesele vardır:

1. Anadolu Ajansı
2. Posta Gönderimi
3. Sansür İşlemleri

Bu üç mesele hakkında tarafımızca aşağıdaki gibi bir açıklama yapılması zorunluluğu doğmuştur:

1. Malumları olduğu üzere Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin en önemli görevlerinden biri Anadolu'nun her noktasında halkı aydınlatmak ve bilgilendirmek ve gazeteler için bir tahrir membaı ve kaynağı yetiştirmek üzere her gün Anadolu Ajansı'nı ilgili birimlere resmî yollardan ulaştırmaktır. Anadolu Ajansı, resmî bildirimler ve resmî yalanlamalar ile notalardan ve halkın bir şekilde haberdar olması hususunda Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nce şiddetle lüzum görülen siyasi umumi hallerle ilgili

bilgilerden oluşmaktadır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi her gün tam zamanında bu ajansı hazırlayarak Posta ve Telefon ve Telegraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne tevdi etmekte olduğu halde bu ajansın bir kısmının anılan Müdürlükçe kaldırıldığı ve geciktirildiği, bazen posta ile sevk edildiği ve bazen de asla mahalline ulaştırılmamakta olduğu Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ne gelen sınırsız şikâyetten anlaşılmaktadır. Bu şikâyetler Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne defalarca bildirildiği halde şikâyetler hakkında hiçbir şekilde neticeye ulaşılamamıştır. Bunun üzerine Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin en önemli bir kısım faaliyetleri Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'nin bu tarz hareketiyle tamamıyla kötü bir hal almış bulunmaktadır. Özellikle memleketin umumi siyaseti itibarı ile acilen ulaştırılması gerekli görülen en önemli haberlerin dahi tasdike maruz kalması, netice itibarı ile memleket için de iyi meyveler vermemektedir. Bunun dışında, Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne Anadolu Ajansı'nın tebliğ ettirilmesi gereken yerler bildirilmekte olduğu halde anılan müdüriyetten şahsi ve keyfi cevaplar gelmekte ve ajanslar istenilen yerlere gerektiği şekilde gönderilememektedir. Bunun neticesi olarak MİMU'ya doğrudan doğruya bağlı bulunan İstihbarat Müdürlerine dahi bu ajans tebliğ edilerek ulaştırılmamaktadır. Bu yüzden, bu husustaki taleplerimizin temini önemli ve gereklidir.

2. MİMU tarafından, Anadolu'nun her tarafına posta ile gelen yabancı matbuat özetleri vesair eserler ve günlük gazete gönderileri, gün gün ve düzenli olarak Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne teslim edilmekte olduğu halde yine gelen şikâyetlerden bu gönderilerin yerlerine ulaşmamakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, söz konusu yabancı matbuat özetlerinden, eserlerden ve gazetelerden memleketin faydalanmasını engellemektedir. Bu nedenle MİMU'nun gönderilerinin zamanında, bitik ve yıpranmış hale gelmeden ve kayıtlı bir şekilde ulaştırılması zaruridir.
3. MİMU'nun yerine getirmekle doğrudan doğruya sorumlu olduğu görevler mevcut kadrosu ile güç bir halde yapılmakta iken bir de Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'nden sansür edilmek üzere muhtelif dillerde gazetelerin ve özel haberleşmelerin gönderilmesi MİMU'nun görevlerini sekteye uğratmaktadır. Esasen sansür işleri MİMU'nun görevleri arasında bulunmadığından bahisle bu gibi sansür edilecek matbu ve haberleşmelerin Müdürlüğümüze gönderilmemesi müteaddit defalar yazılmış olduğu halde anılan Müdürlükçe yine ısrar edilmekte ve her gün bu tür şeyler gönderilmeye devam edilmektedir. Bu nedenle bu sansür meseleleri ile ilgili olarak Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin meşgul edilmemesi dahi zorunluluk derecesindedir. Arz edilen meseleler hakkında bir an evvel karar alınarak bendenizin maruzatlarının temini hususunda Posta ve Telefon ve Telegraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne kesin ve etkili emirler verilmesi istirham olunur. Durum ayrıca Hariciye ve Dâhiliye Vekâletleri'ne de arz edilmiştir (BCA, 83/545).

Bu uzun resmî yazı, MİMU'nun kurumlararası işbirliği ve koordinasyonda ne gibi temel kurumsal prensipleri esas aldığına ilişkin değerli ipuçları içeriyor olması açısından detaylı bir analize muhtaçtır. Resmî yazının bütününe de yansıdığı gibi MİMU ile Posta ve Telefon ve Telegraf Müdüriyet-i Umumiyesi

arasındaki problemler oldukça ciddidir ve MİMU'nun çok sayıda girişimine rağmen bu problemler çözüme kavuşturulamamıştır.

Müdüriyet'in faaliyetleri içerisinde en önemlilerinden biri, kendi bünyesinde bulunan Anadolu Ajansı'nın da katkılarıyla Anadolu'ya doğru bilgi ve doğru haber akışını sağlamaktır. Bu çalışmalar Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarının da temelini oluşturan çalışmalardır. Halka “tam bağımsızlık” ve “milli egemenlik”in önemi anlatılarak halk bu temel ilke ve hedefler doğrultusunda yönlendirilmekte ve işgallere karşı çıkmaya çağırılmaktadır. Milli Mücadele dönemi propaganda hedeflerine ulaşılabilmesi için halkla temas kurulması ve halka doğru bilgilerin doğru haberlerin ulaştırılarak hasım güçlerin olumsuz propagandalarının da önüne geçilmesi gerekmektedir.

MİMU'nun Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi hakkındaki şikâyetleri, Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarının bahsi geçen gereklilikleri bağlamında düşünüldüğünde, söz konusu şikâyet konularının ne kadar kritik olduğunu anlamak ve anlamlandırmak kolaylaşmaktadır. Sadeleştirilmiş hâlini verdiğimiz belgeden de anlaşılacağı üzere MİMU propaganda çalışmalarının titizlikle yürütülmesi ve halka doğru haber ulaştırılması noktasında hassastır. Bu hassasiyet ortadayken, bir takım temel meselelerde Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'nin gerekli özeni göstermeyen iş tutuş tarzı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ni doğal olarak rahatsız etmiş görünmektedir.

Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarının başarıya ulaşması için, Milli Mücadele'yi destekleyen tüm yayın organları, özellikle de gazeteler; MİMU'ya bağlı olan Anadolu Ajansı'ndan gelecek resmî bildirimler, resmî yalanlamalar ve genel siyasi duruma ilişkin doğru haberlerle beslenmek zorundadır. Bu bilgi ve haberlerin yayın organlarına ulaştırılması kadar ulaştırılma hızı da önemlidir.

Milli Mücadele gibi kritik bir süreçte bilgi ve haberlerin halka zamanında, hiç vakit kaybetmeden ulaştırılması büyük önem arz etmektedir. Hâl böyleyken, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nce Posta ve Telefon ve Telegraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne düzenli olarak teslim edilen Anadolu Ajansı kaynaklı bilgi ve haberlerin, bunların yanında yabancı matbuat özetlerinin, günlük gazetelerin ve diğer gönderilerin ulaştırılmasının gecikmesi, kimi zaman yerlerine bile ulaştırılmaması Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmaları açısından çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Müdüriyet bu yüzden bütün gönderilerin yıpranmadan, önemini yitirmeden, zamanında ve kayıtlı bir şekilde yerlerine ulaştırılmasının zarureti üzerinde ısrarla durmaktadır.

MİMU'nun çözüme kavuşturulmasını istediği bir diğer mesele ise “sansür” ile ilgilidir. Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi, MİMU'ya, Müdüriyet'in resmî görevleri arasında bulunmayan sansür işlerine ilişkin yazılı materyal ve evraklar göndermektedir. Bu tür yazı ve evrakların gönderilmemesi yönünde Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne resmî yazılarla uyarılarda bulunulmasına rağmen ısrarla ve her gün bu evrakların gönderilmesi, MİMU ve Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi arasındaki sorunların üçüncü boyutunu oluşturmaktadır.

Anadolu'da bir şekilde dolaşımda olduğu anlaşılan yabancı dildeki gazetelerin ve özel haberleşmelerin çevirilerinin yapılması ve analiz edilmesi çalışması, üzerinde durulması gereken önemli bir istihbarat çalışmasıdır. MİMU, özellikle yurt dışındaki şubelerinin desteğiyle dış basından çeşitli çeviriler yapan

ve dış basını takip eden bir kurumdur fakat buradaki durum farklıdır. MİMU, Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi marifetiyle Anadolu'da ele geçirilmiş ya da tespiti yapılmış, yabancı dildeki gazete, özel yazışma vb. yazılı materyallerin adresinin kendisi olmadığını ifade etmektedir. Ancak bununla birlikte, kritik bilgiler içerme olasılığı yüksek olan yabancı dildeki bu tip yazılı materyallerin çevirisinin ve analizinin yapılacağı adresin Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi olmadığı da açıktır. Posta ve Telefon ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'nin sorumluluğu, yabancı dildeki bu tip yazılı materyallerin tespiti ve ilgili kurum ya da makama gönderilmesinden ibarettir. Bu noktada, söz konusu materyallerin çeviri ve analizinden hangi kurumun sorumlu olduğu ya da sorumlu olması gerektiği sorusu akla gelmektedir.

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin resmî yazısında, sansüre konu yabancı dildeki yazılı materyallerin gönderilmesi gereken asıl kurumun ya da birimin hangi kurum ya da birim olduğuna işaret edilmediği, bu konuda bir yorumda da bulunulmadığı görülmektedir fakat belgenin sonundaki "dağıtım"la ilgili not, bu resmî yazının merkeze, Hariciye Vekâleti'ne de gönderiliyor olduğunu göstermektedir. Türklerin, Milli Mücadele sürecinde çeşitli yollarla ele geçirdikleri yabancı dildeki yazılı materyallerin çevirisini ve analizini yapacak özel bir istihbarat teşkilatları yoktur ve söz konusu analiz işlerinin Hariciye Vekâleti'nce yapılması doğru bir tercih olacak gibi durmaktadır. O tarihte MİMU, Hariciye Vekâleti'ne bağlı bir yapılanmadır ancak Müdüriyet'in bahsi geçen türden evrak ve yazıların çevirisi ve analiziyle vazifelendirilmemiş olduğu da bilinen bir gerçektir.

Hasma ait açık ya da gizli yazışmaların çeviri ve analiz işlemi, uzman kadrolarca ve titizlikle yapılması gereken istihbarat çalışmaları arasındadır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, içeriğini irdelediğimiz bu resmî yazısıyla, konuya ilişkin olarak üst makamları ve koordineli çalıştığı diğer ilgili kurumları da haberdar ederek bu kritik sorunun çözüme kavuşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır. Çözümlemeye çalıştığımız belge, Türk istihbarat çarkının işleyişinde, yabancı dildeki yazılı materyallerin çevirisi ve analizi noktasında 1922 yılı ortalarında bir boşluk ya da geçici bir koordinasyon sorunu olduğunu göstermektedir.

"Anadolu Ajansı", "Posta Gönderimi" ve "Sansür İşlemleri" konularında muhatabı olan kurumla sorunları çözemeyen, karşı taraftan "şahsi" ve "keyfi" cevaplar alan MİMU sonunda Posta ve Telefon ve Telegraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ni baypas etmek zorunda kalmıştır:

TBMM İcra Vekilleri Heyeti Reisi imzası ve "tezkere aceledir" notuyla 19 Temmuz 1921'de Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilmiş olan yazıda, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin Dâhiliye Vekâleti'ne birkaç gün önce gönderdiği 15 Temmuz 1921 tarih ve 2480 sayılı yazının dikkat çekici ve önemli bir yazı olduğunun İcra Vekilleri Heyeti'ne sözlü olarak bildirildiğinden bahsedilmektedir. MİMU'nun, ajansların ve diğer posta gönderilerinin son derece düzenli ve dikkatli bir şekilde yerlerine ulaşmasının sağlanmasını istediği; sansür işlerinin de sağlam ve kesin bir usule bağlanması hususunda teşebbüslerde bulunulmasını talep ettiği bir kez daha vurgulanmaktadır. TBMM İcra Vekilleri Heyeti Reisi, Dâhiliye Vekâleti'nden bu sorunların acil olarak çözümlenerek MİMU'ya bilgi verilmesini rica etmektedir (BCA, 83/545-8/1).

Yazışma zincirine ve resmî yazıların giriş kısmındaki ifadelere baktığımızda MİMU'nun şikâyet konularını önce Dâhiliye Vekâleti'ne taşıdığı anlaşılmaktadır. Dâhiliye Vekâleti'ne yazılan yazıya da beklenildiği kadar çabuk cevap alınamamış olacak ki, söz konusu sorunların acil olarak çözülmesi gerektiği sözlü olarak İcra Vekilleri Heyeti üyelerine ve direkt olarak İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mustafa Kemal'e iletilmiştir. Sonrasındaysa sorunların çözülmesi bu sefer TBMM İcra Vekilleri Heyeti Reisi'nin resmî yazısıyla Dâhiliye Vekâleti'nden istenilmiştir.

MİMU'nun gönderilerinin düzenli ve dikkatli bir şekilde yerlerine ulaştırılması ve sansür işlerinin de sağlam ve kesin bir usulle yapılması Müdüriyet için o derece önemli ve acildir ki Müdüriyet hem ilk resmî muhatabı Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi'ni hem de devamında ikinci resmî muhatabı Dâhiliye Vekâleti'ni baypas ederek sorunların çözümü için TBMM İcra Vekilleri Heyeti Reisi'ni devreye sokabilmektedir. Bu noktada MİMU'nun üst makamları devreye sokmasını, zorunlu bir hamle olarak görmek mümkündür.

Söz konusu baypas hamlesi, Müdüriyet'in bürokratik gücünü gösteriyor olması açısından da önemlidir. TBMM İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mustafa Kemal'in de sorunların bir an önce çözülerek MİMU'nun acele olarak bilgilendirilmesini Dâhiliye Vekâleti'nden talep etmesi de Mustafa Kemal'in bahsi geçen sorunların acil olarak çözülmesine verdiği önemi ve MİMU'nun arkasında durduğunu göstermektedir.

Milli Mücadele aleyhinde olacağı düşünülen yazıların sansürü ve Milli Mücadele lehine olacağı düşünülen haber ve bilgilerin sağlıklı bir şekilde dağıtımı üzerinde üst düzey makamlar arasında hassasiyetle durulması, Milli Mücadele'de propagandaya verilen önemi göstermesinin yanında; MİMU'nun bu alandaki çalışmalarda bürokratik kanalları gerektiğinde ne kadar ustaca kullanabildiğini de kanıtlamaktadır. Müdüriyet'in çabasını ayrıca, kendi çalışma sahasındaki düzeni, disiplini ve kurumlararası koordinasyonu sağlama gayretinin önemli bir parçası olarak da değerlendirmek mümkündür.

Kurumlararası Koordinasyon Doğrultusunda İstihbarat Subayları ve Devlet Memurlarından Faydalanma

Mustafa Kemal Paşa'nın, EHUR ve tüm Vekâletlerin MİMU'ya haber temininde yardımcı olmaları konusundaki 14 Temmuz 1920 tarihli resmî yazısı sonrasında Milli Mücadele Dönemi istihbarat ve propaganda çalışmalarında kurumlararası koordinasyon ve işbirliği organizasyonu çok daha belirgin bir hale gelmiştir. Söz konusu koordinasyon ve işbirliğinin bir yönünü de istihbarat subaylarının ve diğer devlet memurlarının kullanımı teşkil etmektedir.

Milli Mücadele Dönemi istihbarat ve propaganda çalışmalarında istihbarat subayları sahada önemli roller üstlenmişlerdir. Halka doğru bilgilerin ulaştırılması noktasında yapılan propaganda çalışmalarında da istihbarat subaylarından istifade edilebilmiştir. İstihbarat subayları Milli Mücadele boyunca, basını ilgilendirebilecek bilgilerin ve ajans haberlerinin zamanında öğrenilip Ankara ve diğer şehirlere ulaştırılmasında hayli etkili olmuşlardır. İstihbarat subaylarının halka doğru bilgilerin ulaştırılması doğrultusunda propaganda faaliyetlerine entegre edilmesindeki ve propaganda içeriğine sahip haber ve bilgilerin iletim kanallarında aktif olarak kullanılmalarındaki temel amaç, Anadolu'nun

eskisi gibi habersiz kalmamasının sağlanmasıdır. Haber alışverişi istihbarat subaylarının devreye girmesiyle daha da gelişmiş, Ankara gazetelerinden İstanbul gazetelerine İnebolu üzerinden birer sayı gönderilmeye başlanmış, İstanbul basınının da Anadolu'daki gelişmeleri öğrenmesi sağlanmış ve İstanbul basını ile Anadolu basını arasındaki bağ kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yöndeki tüm çabalar Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarını pozitif etkilemiştir (Özkaya, 1985: 901).⁷

Propaganda çalışmalarında istihbarat subayları haricinde de her kademedeki devlet memurundan Milli Mücadele'nin devam ettiği süreçte ihtiyaç doğrultusunda faydalanılabilmektedir. 17 Kasım 1920 tarih ve 379 numaralı bir kararname de bu uygulamayı doğrular bilgiler içermektedir. Söz konusu kararnamede, Anadolu halkının Milli Mücadele'nin mevcut durumuna ve düşmanların amaçlarına dair bilgi almaya muhtaç bir durumda olduğu ve bu sebeple de, en alt kademedeki memurlar da dâhil olmak üzere tüm memurların milli davanın anlatılması ve açıklanması için en küçük köylere dahi gönderilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Kararnamede ayrıca, bahsi geçen propaganda faaliyetlerinin icra edilmesiyle görevli olan memurların halka aktaracakları hususların her hafta MİMU tarafından tüm Vekâletlere bildirileceğinden de bahsedilmektedir. Kararname gereğince Müdüriyet, hakkında bilgi verilecek konuların halka, kolaylıkla anlaşılabilir basitlikte aktarılmasını sağlayacak, halk için hazırlanan yazı ve beyannameler de bu doğrultuda hazırlanacaktır (BCA, 20/16; Çağlak, 2015: 102).

Bu kararnameden de anlaşılacağı üzere propaganda çalışmalarında kurumlararası koordinasyonun da gereği olarak MİMU ile Vekâletler ortak hareket edeceklerdir. Kararname ayrıca propaganda çalışmalarında Müdüriyet'in, Vekâletleri yönlendirici merkezî bir rol üstlenmiş durumda olduğunu da göstermektedir. Halkın bilinçlendirilmesi her zamanki gibi ön plandadır ve milli birliği sağlayıcı nitelikteki yazılı materyallerin propagandanın temel esaslarına uygun olarak basit ve anlaşılır olmasına da özen gösterilmektedir.

Propaganda Çalışmalarında Türk İstihbarat Grupları Mensuplarıyla Koordinasyon

Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarında Türk istihbarat grupları mensuplarıyla da gerektiğinde koordineli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalarda da Türklerin Milli Mücadele sürecinde etkili olarak kullandıkları propaganda aygıtı MİMU merkezî ve yönlendirici pozisyonundadır. Ankara'nın görüşlerini yansıtan ve Milli Mücadele yanlısı propagandada kritik öneme sahip yazılı propaganda materyallerinin İstanbul'da dağıtımının sağlanması çalışmalarında MİMU istihbarat subaylarıyla birlikte çalıştığı gibi Türk istihbarat gruplarıyla da birlikte çalışmıştır.

Milli Mücadele yanlısı yazılı propaganda materyallerinin dağıtımını fiilen İstanbul'daki istihbarat grupları üstlenmiş durumdadır. Bu gruplardan biri de Muharip Grubu'dur. Muharip Grubu Milli Mücadele Dönemi'nde faaliyet gösteren istihbarat grupları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ankara'nın bilgisi dâhilinde oluşturulmuş olan ve Hamza ve Mücahid Grubu'nun da devamı olan bu

⁷ İstihbarat subayları görevleri sırasında yaşanan olumsuzluklarla ilgili olarak gerektiğinde üst makamlarca uyarılmaktadır. Bu anlamda sıkı bir kontrol mekanizmasının devrede olduğunu söylemek mümkündür ve üst makamların özellikle harcamalar konusunda hassas olduğu göze çarpmaktadır (Özkaya, 1985: 902).

Grup, 31 Ağustos 1921’de Felah Grubu ismini alacaktır (Pehlivanlı, 1992: 3-4).⁸ Grup isminin sık sık değiştirilmesi hususuna Fevzi (Çakmak) Paşa; “Bu grubun ismini ara sıra değiştirmemiz gerekiyordu zira (grup mensupları) İngiliz istihbaratının tuzağına düşüyorlardı” şeklinde bir açıklama getirmektedir. Grup mensuplarının zaman zaman değiştirilmesi ve bazı Grup mensuplarının da Anadolu’ya gönderilmeleri gibi durumların oluşması da Fevzi Paşa’nın konuya ilişkin olarak yaptığı açıklama paralelinde yapılan hamleler olmuşlardır (Yurtsever, 2008: 56-57).

Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarında Türk istihbarat gruplarından, propaganda materyallerinin dağıtımını noktasında etkin olarak faydalanılmıştır. Bu çalışmalarda istihbarat görevlileriyle temas MİMU üzerinden sağlanmaktadır. Teması kuran ve dağıtımını yapacak kuryelere ödemeleri yapan MİMU’dur. Hatta Milli Mücadele’nin zor şartları altında Müdüriyet, Muharip Grubu gibi istihbarat gruplarına kurye masraflarından dolayı zaman zaman da borçlanabilmektedir. İstihbarat grubu elemanlarıyla para alışverişi irtibat subayları aracılığıyla yapılmaktadır. Yazılı propaganda materyallerinin dağıtımından kaynaklanan kurye masraflarıyla ilgili olarak Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi ile İstanbul’daki istihbarat grupları arasında direkt bir para alışverişi söz konusu değildir. İstanbul’daki Türk istihbarat gruplarından olan Muharip Grubu gibi gruplara irtibat subayı aracılığıyla ödeme yapılmakta ve konuya ilişkin resmî yazışmalar Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti’nin muhasebe birimine de ulaştırılmaktadır (ATASE, İSH-19, 1476/52; ATASE, İSH-19, 1476/52aa; ATASE, İSH-19, 1476/52ab). Bahsi geçen propaganda materyali dağıtımını sistematığına örnek olabilecek bir başka belgede; “*Hâkimiyet-i Milliye* tarafından gönderilecek gazete paketleri İstanbul’a Akif Bey ismindeki şahsa teslim edilmek üzere yola çıkarılmaktadır” denilmekte ve belgenin üst kısmında “Hükûmet telgraf haberleşmesinden dolayı herhangi bir sorumluluk kabul etmez” şeklinde bir ifadeye de yer verilmektedir. Faaliyetin “gayriresmî” niteliğini, hükûmetin sorumluluk kabul etmemesindeki temel sebep olarak görmek mümkündür (ATASE, İSH-19, 1476/52af).

Milli Mücadele’nin haklılığını savunan içeriğe sahip yazılı propaganda materyallerinin işgal altındaki İstanbul’da dağıtımının sağlanması süreci gizlilik esaslarına uygun olarak koordine edilmekte ve bu süreçte resmî personel desteği irtibat subaylarından, gayriresmî personel desteği ise Türk istihbarat gruplarına bağlı olarak çalışan istihbarat elemanlarından gelmektedir. EHUR da söz konusu süreçte devrededir. Yukarıda içerik analizi yapılan belgelerde de görüldüğü gibi kuryelere ve irtibat subaylarına propaganda materyali dağıtımından doğan masraflarla ilgili yapılacak ödemeleri EHUR, MİMU üzerinden yapmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte, ödemelerde gecikme olduğu zaman MİMU’nun, istihbarat grubu elemanı kuryenin maaş ve yol masraflarını ve irtibat subayının dağıtımla ilgili yaptığı harcamaları ilgili kişilere vermek üzere Erkân-ı Harbiye’den talep edebildiği de görülmektedir. Ayrıca kuryeler bizzat herhangi bir resmî yazıyla ya da bildirimle ödeme talebinde bulunamazken, irtibat subayları kendi yaptıkları harcamaları geri alamadıklarında Müdüriyet’e yazdıkları telgraflarla, kendilerine ödenmesi gereken

⁸ Çukurova, Hamza Grubu’ndan önce Moltke isimli, küçük bir örgütün var olduğundan bahsetmekte ve Moltke’nin 23 Eylül 1920 tarihinde Hamza Grubu adını aldığını söylemektedir (Çukurova, 1994: 41-42). Dolayısıyla bu bilgiyle birlikte Ankara’nın onayıyla oluşturulmuş olan bu istihbarat grupları zincirini “Moltke-Hamza-Mücahid-Muharip-Felah Grubu Zinciri” olarak tamamlamak ve tanımlamak mümkündür (Yurtsever, 2008: 54).

miktarları talep edebilmektedir. Gerek kuryelere gerekse de irtibat subaylarına, propaganda materyali dağıtımıyla ilgili yapılması gereken ödemelerdeki gecikmeler bazen üç bazen de beş ayı bulabilmekte, bu gecikme sürecinde Müdüriyet, ödemelerin yapılmasını Erkân-ı Harbiye'den, gerektiğinde üst üste yazılan resmî yazılarla da talep edebilmektedir (ATASE, İSH-19, 1476/52ad; ATASE, İSH-19, 1476/52ae; ATASE, İSH-19, 1476/52ag). Söz konusu durumlar, Milli Mücadele döneminde propaganda materyallerinin dağıtımını çalışmalarının zor koşullar altında sürdürüldüğünü göstermektedir.

Belgeler, içinde yazılı propaganda materyallerinin bulunduğu paketlerin kuryeler aracılığıyla dağıtım sürecinin ağırlıklı olarak irtibat subaylarının kontrolünde koordine edildiğini de kanıtlamaktadır. İrtibat subayları, ödeme gecikmelerine ilişkin gönderdikleri telgraflar haricinde Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi ile resmî yollardan farklı konularda da irtibat kurabilmekte, propaganda materyallerinin dağıtımıyla ilgili hususlarda Müdüriyet'in İstanbul'daki memurlarının ne zaman ve ne şekilde talimatlandırılması gerektiği gibi konular da irtibat subaylarıyla Müdüriyet arasındaki resmî yazışmalara konu olabilmektedir (ATASE, İSH-19, 1476/52ad; ATASE, İSH-19, 1476/52ae; ATASE, İSH-19, 1476/52ag).

Kurumlararası Koordinasyonda Şifre Kullanımı ve Gizli Haberleşme

Milli Mücadele Dönemi propaganda faaliyetlerinin icrasında kurumlararası koordinasyonda en kritik konulardan biri resmî yazışmalar ve haberleşmenin gizliliği, dolayısıyla da şifreli yazışmanın gerekliliğidir. Propaganda faaliyetlerinin merkezinde yer alan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi faaliyet alanına ilişkin konularda diğer kurumlar ve bu kurumların personeliyle ve gerektiğinde Türk istihbarat gruplarına mensup istihbarat elemanlarıyla koordineli çalışabilmektedir.

Milli Mücadele boyunca icra edilen propaganda çalışmaları doğrultusunda kurumlararası koordinasyonda haber ve bilgi kanallarının akışkanlığının sağlanmasına ve bunun gizlilik ilkelerine riayet gösterilerek yapılmasına önem verilmiştir. MİMU, kendi personelinden çeşitli konularda haber ve bilgi temin ederek bu haber ve bilgileri gereği ve ilgisine göre başta EHUR, Dâhiliye Vekâleti ve Hariciye Vekâleti olmak üzere ilgili kurum ya da makamlara iletmekle yükümlü bir yapılanmadır.

Ancak Müdüriyet'in iletmekten sorumlu olduğu kimi haber ve bilgilerin gizlilik gerektiren haber ve bilgiler olması Müdüriyet'i şifreli haberleşme yetkisi talep etmeye sevk etmiş ve Müdüriyet doğal olarak Dâhiliye ve Hariciye Vekâletleri gibi şifreli haberleşme yetkisine sahip olmak istemiştir. MİMU, bu yöndeki talebini, İstihbarat Şubesi'nin 6 Mart 1922 tarih ve 100 sayılı resmî yazısıyla Hariciye Vekâleti'ne iletmış ve talep, Hariciye Vekâleti aracılığıyla İcra Vekilleri Heyeti'ne intikal ettirilmiştir. Heyet, 8 Mart 1922 tarihli toplantısında İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mustafa Kemal (Atatürk), EHUR Reisi İsmet (İnönü) ve on vekilin imzalarıyla, MİMU'ya, Dâhiliye ve Hariciye Vekâletleri arasında kararlaştırılacak ve belirli noktalarla sınırlı olacak şekilde şifreli haberleşme yetkisi vermiştir (BCA, 4/51).

Müdüriyet'in "sınırlı" şifreli haberleşme yetkisi aldığı 8 Mart 1922 tarihli resmî yazıdan bir süre sonra, EHUR'dan, Hariciye Vekâleti'ne bağlı olan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'ne yazılan "çok gizli" (gayet mahremdir) ibareli 23 Mayıs 1922 tarihli bir başka resmî yazıda da yine MİMU'nun

haberleşmelerinin gizliliği konu edilmektedir. Söz konusu resmî yazıda, Anadolu’da Türkler tarafından mezalim yapıldığına dair düşmanların son günlerde yaptıkları resmî ve gayriresmî yayınları yalanlamak üzere Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin İstanbul’a göndereceği telgrafların “gizli haberleşme merkezi” aracılığı ile gönderilmesinin uygun görüldüğü bildirilmektedir (ATASE, İSH-21, 1709/15). Belgeden, yapılan anti-Türk propaganda karşısında Türklerin, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâseti’nin direktifiyle bir karşı propaganda hamlesi hazırlığı yaptığı ve MİMU’nun bu karşı propaganda çalışmalarına entegrasyonunun sağlandığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Milli Mücadele Dönemi’nde icra edilen propaganda çalışmaları kurumlararası koordinasyonun etkili bir şekilde işlerlik kazanmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, istihbaratın temel fonksiyonlarından olan propaganda da doğası gereği geniş kapsamlı ve çok yönlü faaliyetleri dikte etmektedir. Bu sebepler, Milli Mücadele Dönemi’nde halka doğru bilgilerin ulaştırılmasını ve bu yolla düşman propagandasının da etkisiz kılınmasını amaçlayan propaganda faaliyetlerini yürüten MİMU’nun kurumlararası koordinasyon ve işbirliklerinde aktif olmasını zorunlu kılan teorik sebeplerdir. Milli Mücadele’de hiyerarşik bir yapılanmanın ve bu yapılanma içerisindeki tüm kişi ya da kurumların merkezî otoriteyle uyumunun esas alınması ve MİMU’nun da bu hiyerarşik yapının bir parçası olması, Müdüriyet’in kurumlararası koordinasyon ve işbirliklerinde aktif olmasını zorunlu kılan pratik sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma boyunca analiz edilen belgeler, Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarında MİMU’nun merkezî bir rol üstlendiğini, propaganda faaliyetlerine yönelik koordinasyonlarda Müdüriyet’in etkin bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Kurumlararası koordinasyonlarda MİMU; TBMM, EHUR, Türk ordu komutanlıkları, Dâhiliye Vekâleti ve Hariciye Vekâleti gibi Vekâletlerle propagandaya ilişkin hususlarda işbirliği içerisinde olmuştur. Propaganda çalışmalarındaki kurumlararası koordinasyonlarda MİMU, TBMM ve Vekâletler faaliyetlerin bürokratik ayağını oluştururken EHUR ve EHUR’a bağlı Türk ordu komutanlıkları ise faaliyetlerin askerî ayağını oluşturmuştur. Bununla birlikte, propaganda çalışmalarının koordineli bir şekilde yürütülmesinde gerektiğinde bireysel anlamda tüm devlet memurlarından ve Türk istihbarat grupları mensuplarından da faydalanılma yoluna gidildiği görülmüştür. EHUR’un, Türkler aleyhine yapılan propagandalar karşısında MİMU’yu gizli haberleşme merkezi kullanımı prosedürünün işletildiği karşı propaganda sürecine “çok gizli” ibareli resmî yazıyla dâhil etmesi de Müdüriyet’in Milli Mücadele Dönemi propaganda çalışmalarındaki merkezî rolünü göstermektedir.

MİMU’yu Milli Mücadele dönemi propaganda çalışmalarında ve kurumlararası koordinasyonda merkezî bir pozisyona yerleştiren ve Müdüriyet’in rolünü belirleyen Mustafa Kemal Paşa olmuştur. Milli Mücadele’ye 7 Haziran 1920’de dâhil olan Müdüriyet’in, propaganda çalışmalarıyla ilgili kurumlararası koordinasyonlardaki yeri ve rolü, Mustafa Kemal Paşa’nın 14 Temmuz 1920 tarihli yazısıyla net bir şekilde belirlenmiş ve Milli Mücadele Dönemi’nde propaganda mekanizmasının temel işleyişi bu doğrultuda şekillenmeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Milli Mücadele’nin kritik görevler

üstlenen propaganda aygıtı MİMU'nun *de facto* kuruluş tarihinin 14 Temmuz 1920 olduğunu söylemek mümkündür.

Halkın doğru bilgilendirilmesine verdiği önem ve farkındalığı yüksek, bilinçli bir kitle yaratma arzusu, ayrıca tam bağımsızlık ve milli egemenliğin ancak böyle bir halk kitlesiyle kazanılacağına olan inancı Mustafa Kemal Paşa'nın propagandaya verdiği önemin altında yatan sebeplerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın MİMU'yu propaganda çalışmalarının merkezine taşıma istek ve gayreti olumlu sonuç vermiş ve MİMU propaganda faaliyetlerinin icrasında Milli Mücadele Dönemi boyunca Türk ordusuyla, resmî kurum ve makamlarla ve çeşitli istihbarat yapılanmalarıyla birlikte belirli bir koordinasyon sistematiği dâhilinde hareket ederek Milli Mücadele'ye propaganda alanında değerli katkılar sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Milli Mücadele Dönemi Propaganda Çalışmalarında Kurumlararası Koordinasyon” başlıklı makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- ATASE, İSH-17, K: 1269, G: 113; 23 Mayıs 1921 (23/05/1337)
ATASE, İSH-11, K: 668, G: 19; 14 Temmuz 1920 (14/07/1336)
ATASE, İSH-11, K: 668, G: 19; 14 Temmuz 1920 (14/07/1336)
ATASE, İSH-11, K: 668, G: 19; 14 Temmuz 1920 (14/07/1336)
ATASE, İSH-13, K: 862, G: 117; 8 Ağustos 1920 (08/08/1336)
ATASE, İSH-13, K: 862, G: 117; 10 Ağustos 1920 (10/08/1336)
ATASE, İSH-11, K: 660, G: 132; 10 Ağustos 1920 (10/08/1336)
ATASE, İSH-10, K: 640, G: 8; 9 Ağustos 1920 (09/08/1336)
ATASE, İSH-14, K: 977, G: 95; 16 Ağustos 1920 (16/08/1336)
ATASE, İSH-14, K: 977, G: 95; 16 Ağustos 1920 (16/08/1336)
ATASE, İSH-11, K: 660, G: 132aa; 8 Ağustos 1920 (08/08/1336)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52; 19 Haziran 1921 (19/06/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52aa; 10 Haziran 1921 (10/06/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ab, 28 Mayıs 1921 (28/5/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52af; 19 Mayıs 1921 (19/05/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ad; 19 Mayıs 1921 (19/5/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ae; (Tarihsiz)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ag; 19 Mayıs 1921 (19/5/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ad; 19 Mayıs 1921 (19/5/1337)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ae; (Tarihsiz)
ATASE, İSH-19, K: 1476, G: 52ag; 19 Mayıs 1921 (19/5/1337)
ATASE, İSH-21, K: 1709, G: 15; 23 Mayıs 1922 (23/05/1338)
BCA, Fon: 30-10-0-0, K: 83, G: 545, Sıra: 8/2; 15 Temmuz 1921 (15/07/1337)

BCA, Fon: 30-10-0-0, K: 83, G: 545, Sıra: 8/1; 19 Temmuz 1921 (19/07/1337)

BCA, Fon: 30-18-1-1, K: 1, G: 20, Sıra: 16; 17 Kasım 1920 (17 Teşrinisani 1336)

BCA, Fon: 30-18-1-1, K: 4, G: 51, Sıra: 17; 8 Mart 1922 (08/03/1338)

Kitap ve Makaleler

Çağlak, A. (2015). Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin Milli Mücadele'de oynadığı rol, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türk İstihbaratı içinde*, 87-134, Kripto Kitaplar.

Çukurova, B. (1994). *Kurtuluş Savaşında haberalma ve yeraltı çalışmaları*. Ardıç Yayınları.

Özkaya, Y. (1985). Milli Mücadele başlangıcında basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın basınla ilişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(3), 871-912.

Öztoprak, İ. (1992). *Türk ve batı kamuoyunda Milli Mücadele*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Pehlivanlı, H. (1992). *Kurtuluş Savaşı istihbaratında askeri polis teşkilatı*. Genelkurmay Basımevi.

Şapolyo, E. B. (1969). *Türk gazetecilik tarihi ve her yönü ile basın*. Güven Matbaası.

Yurtsever, S. (2008). *Milli Mücadele dönemi istihbarat faaliyetleri: Örnek olay incelemeleri (1919-1922)*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Extended Abstract

The intelligence aspect of the Turkish National Struggle is as important as its military aspect, and propaganda, which is one of the basic functions of intelligence, is an important factor in the successful conclusion of the Turkish National Struggle. Since propaganda activities are well-rounded and therefore require inter-institutional coordination, these activities must be carried out in a certain cooperation and in a disciplined manner. This study aims to explain, in terms of propaganda activities, what kind of inter-institutional coordination were carried out by the Turks during the Turkish National Struggle and which official structures came to the fore in inter-institutional coordination, together with their reasons.

Within the scope of the study; inter-institutional coordination in the distribution of newspapers and agencies, which are the written propaganda materials of the Turkish National Struggle period, and communication and distribution channels opened for the delivery of these materials to different places; Mustafa Kemal Pasha's efforts to place the General Directorate of Press and Intelligence (MIMU), which was established on June 7, 1920, in the center of inter-institutional coordination and cooperation in the propaganda works of the Turkish National Struggle period; the difference of opinion between Mustafa Kemal Pasha and İsmet Pasha regarding the role of the General Directorate of Press and Intelligence in inter-institutional coordination and the main difference between the intelligence understanding of the two commanders; inter-institutional cooperation, which was tried to be applied in the process of distribution of Hâkimiyet-i Milliye, which was one of the effective propaganda tools of the Turkish National Struggle period; some problems experienced in inter-institutional coordination on issues that were important for the convenient implementation of propaganda activities and trying to solve these problems with the coordination of the Grand National Assembly Türkiye (TBMM), the Ministry of Internal Affairs, MIMU and the General Directorate of Post and Telegraph and Telephone; how intelligence officers and civil servants were used in line with propaganda activities; how Turkish intelligence groups were used in the distribution of written propaganda materials and which official and civilian persons and institutions were involved in the coordination in this distribution process; and finally, the importance given to secrecy in official correspondence and communications and the use of encrypted correspondence and confidential communication methods in this direction were included in order.

In the study, archival documents that clarify the structure and functioning of the inter-institutional coordination in the propaganda activities of the Turkish National Struggle are analyzed in accordance with the rules and criteria of the discipline of history and in accordance with the historical methodology. From the analysis of the documents; it is determined that the Turks attached great importance to inter-institutional coordination in their propaganda activities during the Turkish National Struggle, and that propaganda work was carried out between the Grand National Assembly of Türkiye, the Turkish General Staff, the General Directorate of Press and Intelligence, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Foreign Affairs, the Turkish army commands and the Turkish intelligence groups functionality and in line with a certain hierarchical system. Also, in the study, it was concluded that Mustafa Kemal Pasha's official letter dated 14 July 1920, which determined the place and role of the General Directorate of Press and Intelligence in the inter-institutional coordination, was decisive in moving the Directorate to the center of propaganda activities of the Turkish National Struggle period.

The implementation of the propaganda activities of the Turkish National Struggle period within the framework of a strong inter-institutional coordination systematic and the fact that the General Directorate of Press and Intelligence was given a central role in this system by Mustafa Kemal Pasha made it possible to carry out the propaganda activities of the Turkish National Struggle period on a regular basis.